

En respektfuld og høflig ytringsfrihed findes ikke

Bredsdorff, Nils

Published in:
Information

Publication date:
2005

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Bredsdorff, N. (2005). En respektfuld og høflig ytringsfrihed findes ikke. *Information*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

(Informations kronik d. 12.12.05)

En respektfuld og høflig ytringsfrihed findes ikke.

Af Nils Bredsdorff, forskningsbibliotekar ved Roskilde Universitetsbibliotek

Satiriske tegninger af religiøse personer eller institutioner er in for tiden. Den franske tegner Siné lavede i tresserne en berømt tegning af en 'indfødt' der tilbød sin stammes Gudinde eller totem, mens et kobbel af præster omkring et stort kors med Jesus på var ved at kvæles af grin over den primitives religion. Det var også den gang meget provokerende og forhånende over for en religiøs minoritet. Samme tegner lavede også provokerende og forhånende satire over for så hellige institutioner som fædrelandet, hæren og den mandlige potens, som faldt andre slags minoriteter for brystet. Adskillige af hans pornografiske tegninger har præster og den katolske kirke som mål. Han var yderst populær blandt venstreintellektuelle og kulturradikale.

For at komme i stemning til en undersøgelse af ytringsfrihedens grænser i almindelighed og Jyllandspostens berygtede 12 tegninger af profeten Muhammad i særdeleshed, er det velgørende at kaste blikket på slutsekvensen i Monty Pytons "Life of Brian" eller billeder fra Jens Jørgen Thorsens film "Jesus vender tilbage", samtidig med at Trille synger Jesper Jensens sang om 'Ham Gud', der eddermame er svær at få smidt ud.

Debatten, der fulgte de 12 billeder af profeten (hvoraf mindst to gør grin med JPs projekt), bringer minder fra en i omfang langt større men dog i princippet nøjagtig ensartet sag. Med de islamistiske bevægelsers dødstrusler mod tegnerne er parallellen blevet tydeligere: For 15 år siden udsendte Salman Rushdie sine "Sataniske vers" og modtog efter en verdensomspændende kampagne med bogafbrændinger, mord og kæmpedemonstrationer en fatwa fra Irans ayatollah Khomeini. Rushdies norske forlægger, William Nygaard, blev forsøgt likvideret i 1993, men overlevede lige netop. Så heldige var to moderate, muslimske gejstlige i Belgien ikke, de blev skudt i marts 1989. Rushdie gik under jorden i flere år. 25 norske muslimske foreninger lagde sag an mod forlaget. Ord for ord gentages nu det politisk-religiøse spil.

I vrimlen af muslimske banbullen mod ”De sataniske vers” fremstod de mest fornuftige og moderate med krav om undskyldning og tilbagetrækning af bogen. Udsagnene synes at have genvundet deres aktualitet og være kopieret direkte af danske muslimske foreninger og en række, fortrinsvis muslimske staters ambassadører og ministre, som nu vil forelægge de 12 tegninger for FN. Det drejer sig hovedsagelig om lande, der har underskrevet *Cairo Deklarationen om Menneskerettigheder i Islam* fra 1990. Over for hver af de kendte rettigheder – herunder ytringsfriheden - gør deklARATIONEN opmærksom på, at rettighederne ikke gælder, hvis de strider mod den koranbaserede ret, dvs. Sharia: ”Everyone shall have the right to express his opinion freely in such manner as would not be contrary to the principles of the Shari’ah” (Artikel 22 stk.1) Den religiøse lov står over loven og rettighederne.

Læser man Rushdiesagens tilsvarende dokumenter nu, bliver det tydeligt, hvor katastrofal vankelmodighed og eftergivenhed over for censurkrav og krav om undskyldning for at have brugt ytringsfriheden upassende, ville have været. Den historiske distance gør billedet knivskarpt – et knæfald for bogbrænding og censur dengang ville have haft uoverskuelige effekter. Den aktuelle debats krudtrøg slører perspektiverne og gør vankelmodighed til tænk-som-hed og principløshed i forhold til den konkrete ytringsfrihed til human tolerance - ytringsfriheden er altid også konkret. Det kommer tydeligt frem i den behandling islam- og mellemøsteksperten, Jørgen Bæk Simonsen, giver sagen. Han forsøger at bagatellisere sagen ved at glemmer Rushdie og formulerer, hvad der kunne være en fælles udtalelse for mange kritikere af JP og støtter til den muslimske kritik af de formastelige 12 billeder:

”Efter mit skøn kræver almindelig menneskelig dannelse, at man tænker sig godt om, før man udtaler sig om noget eller gør noget, der af andre kan opfattes som krænkende. Det handler derfor slet ikke om rettigheder, nedfældet i en grundlov, men om almindelig høflighed – og den blev i dette tilfælde bevidst tilsidesat.” Og lidt senere følger den logiske, politiske konsekvens af denne opfattelse af en respektfuld og høflig ytringsfrihed: ”Statsministeren har ret, når han forklarer, at han ikke kan bestemme, hvad der skal stå i de danske medier, men han kunne i overensstemmelse med lederen af PET have slået et slag for at medierne nøje overvejer, hvordan de skriver”.

(Universitetsavisen okt. 2005 s. 10-11) Der må være faldet nogle oplysninger om PET chefen ud af artiklen, men meningen er skandaløs klar: Ligesom politichefen, der har til opgave at sikre ro og orden, skal statsministeren slå et slag for en brug af ytringsfriheden, som ikke skaber problemer ved at såre, fornærme, ophidse eller forulempe nogen – især ikke sårbare og undertrykte minoriteter, som Jehovas vidner, Indre Mission, Tidehvervsfolk, pinsemissionærer, tungetalere og baptistiske missionærer i Afrika osv.?

Enhver form for religionskritik vækker uro og forulemper troende, og bestræbelser fra politisk – og politiets - hold for at begrænse denne uro ses for tiden i England, hvor en strammere blasfemilov diskuteres. Den berømte komiker Rowan Atkinson alias Mr. Bean har gjort opmærksom på, at den nye lov ville have forhindret "Life of Brian" i at blive vist. Derfor er sagen om tegningerne, hvor ubekvem den end synes for den liberale og kulturrelativistiske del af Danmark, ligesom Rushdiesagen var det i England i 1989 en sag om ytringsfrihed.

Problemet med JPs provokation og afprøvning af ytringsfrihedens grænser er, at det er utænkeligt at JP skulle bringe 12 tegninger af antikristne tegnere eller lægge op til en debat om det fælles grundlag af religiøs obskuratisme mellem alle religiøse minoriteter. Ideer er der nok af: Luthers jødehad er oplagt, men kristne missionærers og muslimske imamers statsfinansierede propaganda melder sig også. Det ændrer ikke ved, at det er godt og prisværdigt, at JP har taget sagen op. Det vil præcisere, at det er de civile, og ikke de religiøse domstole, der afgør den sag.

Ytringsfriheden og hermed retten til kritik af allehånde institutioner, fra kirke og stat til loger og interessesammenslutninger, er et grundvilkår for det liberale demokrati. Og den altomfattende og hensynsløse samfundskritik er kendetegnet på den egentligt radikale kulturkritik. Ytringsfriheden er snævert forbundet med oplysningsidealet, og den bestandige bestræbelse på at afværge enten autoritære eller velmenende politisk korrekte, liberale anslag mod ytringsfriheden er en del af videreførelsen af oplysningstraditionen.

Ytringsfriheden er altid risikabel og kan være ubekvem for nogen. Den er ofte ubehagelig og forulepende for dem, som bliver kritiseret eller omtalt eller afsløret. Den behøver ikke være ubehøvlet eller uden dannelse, men den kan ikke være principielt respektfuld og høflig uden at blive en del af politietaten og bestræbelsen på at opretholde den kendte sociale ro og orden.

I en diskussion af sammenhængene mellem *Grundlovens* rettighedsbestemmelser og bestemmelserne i *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention* fremdrages bestandig de modsætninger, der kan opstå mellem forskellige typer af rettigheder, f.eks. religionsfriheden og ytringsfriheden. Det er permanente og alvorlige modsætninger, som overordnet reguleres af lovgiverne men også reguleres gennem domstolene og *Den europæiske Menneskerettighedsdomstol*:

”I rettighedskollisioner vejer nogle rettigheder tungere end andre. Det gælder navnlig de demokratiske rettigheder i artikel 10 og 11 (dvs. ytrings- og forsamlingsfriheden) Således giver Den europæiske Menneskerettighedsdomstol i vidt omfang ytringsfriheden (artikel 10) forrang for hensynet til beskyttelse af andres ære (artikel 8). Også i dansk ret nyder ytrings-, forsamlings- og foreningsfriheden formentlig en fortrinsstilling ...” (Jens Elo Rytter, *Den europæiske menneskerettighedskonvention og dansk ret*, Forlaget Thomson, Gad Jura, Kbh. 2003 s. 48.)

Hele sagen om JyllandsPostens provokation og slag for ytringsfriheden kunne få det til at se ud som om – og det er måske JPs skjulte dagsorden - at de danske muslimske samfund er den væsentligste trussel mod ytringsfriheden. Det er en fuldkommen proportionsforvrængning. Men denne sag (og Rushdiesagen) viser, at religiøse organisationer i samspil med et multikulturalistisk, liberalt og indflydelsesrigt mellemlag, der af hensyn til en helt anden og prisværdig dagsorden, nemlig en vellykket integration, giver køb på grundprincipperne i den demokratiske retsstat, kan blive en livsfarlig blanding.

Begge de to parter er nødt til at besinde sig på, at religion er en privat sag, at den sækulære forfatningsstat og den profane offentlige moral sætter betingelserne for den

offentlige diskussion og sameksistens, og at den kritiske og videnskabelige autoritet har monopol på verdensomspændende viden (Habermas) – som bekendt har Søren Krarup i sin modstand mod Oplysningens detronisering af hans Gud også svært ved at affinde sig med det. Statens magt er frigjort fra religiøse bud og samfundets love står over religionens, hedder det i en usædvanlig klar juridisk kommentar til Den europæiske menneskerettighedskonventions artikel 8 om religionsfrihed. (Jens Elo Rytter s. 170)